

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาของการนำเสนอเป็น 3 ชั้นตอนตามลำดับดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงลักษณะของสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามและการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามในจังหวัดปัตตานี โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารอัดศอราน หนังสือคัมเฟีร์ แอลหะดีษ หนังสือกฎหมายอิสลามต่างๆและตำราอื่นๆ ภาคสนามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคู่สมรสและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกและผู้นำมุสลิมในชุมชน เครื่องมือการวิจัยได้แก่ แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์และประเด็นสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลการปฏิบัติจริงเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคู่สมรสใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/FW และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกและผู้นำมุสลิมในชุมชนใช้การสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคู่สมรสเป็นภริยาจำนวน 70 คนและเป็นสามีจำนวน 70 คน มีอายุเฉลี่ยที่ 43 ปี มีการศึกษาสายสาธมาต่ำกว่าระดับชานาวิยะศ คิคเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคือระดับ ชานาวิยะศ คิคเป็นร้อยละ 26.43 ไม่ได้เรียนชั้นใดเลย คิคเป็นร้อยละ 20.72 ปริญญาตรี คิคเป็นร้อยละ 2.14 และสูงกว่าปริญญาตรี คิคเป็นร้อยละ 0.71 ตามลำดับ ส่วนระดับ การศึกษาสามัญของกลุ่มตัวอย่างต่ำกว่าปริญญาตรี คิคเป็นร้อยละ 73.57 ไม่ได้เรียนชั้นใดเลย คิค เป็นร้อยละ 20.00 ปริญญาตรี คิคเป็นร้อยละ 5.71 สูงกว่าปริญญาตรี คิคเป็นร้อยละ 0.71 ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างสมรสมาแล้วเฉลี่ยประมาณ 20 ปี มีบุตรเฉลี่ยประมาณ 4 คน คู่สมรส ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิคเป็นร้อยละ 38.6 รองลงมาคืออาชีพรับจ้างร้อยละ 31.4 ค้าขายร้อยละ 14.3 แม่บ้านร้อยละ 10.7 และรับราชการร้อยละ 5.0 ตามลำดับ

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปร

ตัวแปรต้น: ความยึดมั่นในหลักการอิสลามและความรู้ความเข้าใจต่อสิทธิและหน้าที่ของภริยา ตามกฎหมายอิสลามของคู่สมรส

ความยึดมั่นในหลักการอิสลามของคู่สมรส	ค่าเฉลี่ย	ระดับที่
1. ความเข้มงวดในการละหมาดครบ 5 เวลา	4.4286	มาก
2. ความเข้มงวดในการถือศีลอดเราะมาฎอน	4.7286	มากที่สุด
3. การปฏิบัติหน้าที่ต่อครอบครัวอย่างสมบูรณ์	3.9929	ปานกลาง
4. การมีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ ต่อครอบครัวตามกฎหมายอิสลาม	4.3714	มาก
5. การมีความคาดหวังในการได้รับผลตอบแทนในโลก หน้าในการปฏิบัติศาสนกิจ	4.6857	มากที่สุด

**ความรู้ความเข้าใจต่อสิทธิและหน้าที่ของภริยาตาม
กฎหมายอิสลามของคู่สมรส**

1. ผู้และเข้าใจสิทธิต่างๆที่พึงได้รับจากสามี	2.8143	น้อย
2. ผู้และเข้าใจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อคู่ครอง	3.2071	ปานกลาง
3. ผู้และเข้าใจว่าการจะได้รับสิทธิจากคู่ครอง ต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อคู่ครองด้วย	3.2857	ปานกลาง

ตัวแปรตาม :

1. การได้มาจริงซึ่งสิทธิของภริยาตามกฎหมายอิสลาม

การได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูจากสามี	ค่าเฉลี่ย	ระดับที่
1. ได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูประเภทอาหารการกิน จากสามีอย่างครบถ้วนสมบูรณ์	4.2143	มาก
2. ได้รับค่าอุปการะเลี้ยงดูประเภทเสื้อผ้าและ เครื่องใช้ต่างๆที่เพียงพอ	3.3286	ปานกลาง

การได้รับการปฏิบัติจากสามี

1. การชู้ชจาประจำวัน	4.1857	มาก
2. การเอาใจใส่ต่อสิทธิต่างๆของภริยา	4.1571	มาก
3. การให้กำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของภริยา	4.1714	มาก

การได้รับการแนะนำสั่งสอนจากผู้เป็นสามี

1. เรื่องหลักการศึกษาและการปฏิบัติศาสนกิจที่จำเป็น	3.6143	ปานกลาง
2. สิ่งที่มีอุปนิสัยและต้องห้ามในศาสนาอิสลาม	3.8429	ปานกลาง
3. เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ของภรรยา	3.5429	ปานกลาง

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมนอกครัวเรือน

1. เข้าร่วมงานเลี้ยงต่างๆ	3.0000	ปานกลาง
2. เข้าร่วมงานพบปะมุสลิมะฮ์	3.0429	ปานกลาง
3. ไปเยี่ยมเยือนผู้ป่วย	3.6143	ปานกลาง
4. เข้าร่วมงานศพ	3.4714	ปานกลาง

2. การปฏิบัติจริงเกี่ยวกับหน้าที่ของภรรยาตามกฎหมายอิสลาม

การเชื่อฟังและปรนนิบัติสามี

ค่าเฉลี่ย

ระดับที่

1. ปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของสามี	4.2286	น้อยมาก
2. ไม่ปฏิเสธเมื่อสามีขอร่วมประเวณี	3.7000	น้อย
3. ไม่ออกจากบ้านโดยปริยาย	3.6714	น้อย
4. ไม่ได้เลี้ยงสามีโดยปราศจากเหตุผล	3.5571	น้อย
5. จัดเตรียมอาหารการกินให้แก่สามี	4.7429	เป็นประจำ
6. ซัก รีด เสื้อผ้า ซัก รองเท้าของสามี	4.1286	น้อยมาก

การปฏิบัติหน้าที่ของภริยาในการดูแลอบรมบุตร

1. นำบุตร ไปพบหมอเมื่อยามเจ็บป่วย	4.1429	บ่อยมาก
2. สอนอัลกุรอานบุตรที่บ้าน	3.7429	บ่อย
3. ติดตามการเรียนของบุตร	4.0286	บ่อยมาก
4. สั่งสอนและแนะนำบุตรให้ปฏิบัติศาสนกิจประจำวัน	4.2571	บ่อยมาก
5. อบรมบุตรให้มีระเบียบวินัยและมารยาทที่ดีงามในชีวิตประจำวัน	4.1429	บ่อยมาก
6. ตักเตือนบุตรเมื่อมีความประพฤติที่ไม่ดี	4.3429	บ่อยมาก

1.3 สรุปความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.3.1 จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นภริยา

ภริยาผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะดังนี้

คู่สมรสในชุมชนจังหวัดปัตตานีมีการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตาม

บทบาทหน้าที่ของกฎหมายอิสลามอยู่ในระดับปานกลาง ภริยาผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า สถาบันครอบครัวมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของสังคม การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวตามกฎหมายอิสลามเป็นส่วนสำคัญในการเสริมสร้างครอบครัวให้มั่นคงชุมชนเข้มแข็งและสังคมสงบสุข เชื่อว่าชีวิตคู่จะมีความสุขที่แท้จริงหากคู่สมรสไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในการดำเนินชีวิตคู่ ซึ่งสุดท้ายอาจเกิดการหย่าร้าง ภริยาไม่ขัดข้องสำหรับสามีที่จะมีภริยามากกว่าหนึ่งหากสามารถปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวอย่างเป็นธรรมตามแบบอย่างของท่าน رَسُول اللَّهِ (คืออดกลั้นอดสู่อุทิศเกียรติยศถวัล) ภริยาผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เสนอว่าควรส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเพื่อจะได้ปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามอย่างถูกต้องและคู่สมรสจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะภริยาต้องเข้าใจบทบาทอันสำคัญของตนในการสร้างความสงบสุขให้แก่ครอบครัว

1.3.2 จากกลุ่มตัวอย่างผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดก

กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกในจังหวัดปัตตานีจำนวน 2 คน คนหนึ่งมีตำแหน่งเป็นคະ ใต้ะดูติธรรมประจำศาลจังหวัดปัตตานีและอีกคนหนึ่งมีตำแหน่งทำหน้าที่เป็นผู้วินิจฉัยปัญหาของชุมชนมุสลิมตามข้อกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกประจำสำนักงานคณะกรรมการอิสลามจังหวัดปัตตานี บุคคลทั้งสองมีสถานภาพสมรสแล้วมีอายุระหว่าง 40-47 ปี มีการศึกษาศาสนาอิสลามระดับปริญญาตรีและการศึกษานิติศาสตรบัณฑิตชั้นโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกมีความเห็นว่าโดยภาพรวมการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของภริยาในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง ภริยาทุกรายได้รับคำอุปการะเลี้ยงดูจากสามีและส่วนใหญ่ได้รับในปริมาณปานกลางและได้รับเป็นรายวัน มีส่วนน้อยที่ได้รับเป็นรายเดือน การที่ภริยาบางรายออกไปทำงานนอกบ้าน เนื่องจากต้องการเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ภริยาได้รับคำแนะนำสั่งสอนจากสามีในระดับน้อยและมีภริยาอีกจำนวนไม่น้อยที่ไม่ได้รับการสั่งสอนในเรื่องที่จำเป็นต่อรู้ด้านศาสนา การปฏิบัติหน้าที่ของภริยา ส่วนใหญ่เชื่อฟังและปรนนิบัติสามีอยู่ในระดับปานกลาง มีการเตรียมอาหารชั๊กและรีดเสื้อผ้าให้แก่มามีเป็นประจำ ซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ปกติของผู้เป็นภริยา ส่วนใหญ่มีการดูแลทรัพย์สินร่วมกันระหว่างสามีภริยาและภริยาส่วนใหญ่เข้าร่วมในกิจกรรมทางสังคมนอกครัวเรือน เช่น งานทำบุญ งานการกุศล งานพบปะกลุ่มมุสลิมะฮ์และกลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ภริยาส่วนใหญ่รับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรและมีบทบาทสูงในการดูแลอบรมบุตร ส่วนสามีส่วนใหญ่ดูแลและติดตามพฤติกรรมของบุตร

ภริยาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสิทธิของภริยาที่ได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามมากที่สุด ได้แก่ การได้รับคำอุปการะเลี้ยงดู ส่วนหน้าที่ของภริยาที่ได้รับการปฏิบัติมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นแตกต่างกัน กลุ่มที่หนึ่งเห็นว่าหน้าที่ที่ได้รับการปฏิบัติมากที่สุดคือ การดูแลอบรมบุตร อีกกลุ่มหนึ่งมีความเห็นว่าคือการเชื่อฟังและปรนนิบัติสามี ภริยาส่วนใหญ่แสดงเหตุผลถึงการที่คู่สมรสบางคู่อยู่อย่างสงบสุขไม่มีปัญหาเกิดขึ้นในครอบครัวว่าเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในครอบครัวตามกฎหมายอิสลามของคู่สมรส ในขณะที่ด้วยกันคู่สมรสบางคู่มีการทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัวและบางคู่มีการหย่าร้างกัน ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่าปัญหานี้เกิดจากความไม่เข้าใจกันและสามีภริยาไม่ปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม

1.3.3 จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำมุสลิมในชุมชน

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำมุสลิมในชุมชนจังหวัดปัตตานีจำนวน 6 คน มีตำแหน่งเป็นอิหม่ามมัสยิดจำนวน 3 คน และเป็นผู้นำมุสลิมในชุมชนในฐานะเป็นครูสอนศาสนาให้แก่ชุมชนจำนวน 3 คนเช่นกัน ทุกคนมีสถานภาพสมรสแล้วมีอายุระหว่าง 43-53 ปี มีการศึกษาสายศาสนา ระดับปริญญาโทและสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

เกี่ยวกับภาพรวมการใช้กฎหมายอิสลามเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาในชุมชน ผู้นำมุสลิมในชุมชนจังหวัดปัตตานีให้ความเห็นว่า การปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามทางด้านสิทธิและหน้าที่ของภริยา อยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 60-65 เปอร์เซนต์ ภริยาได้รับคำอุปการะเลี้ยงดูจากสามีหลายวิธีตามสภาพความจำเป็น ครอบคลุมบางครอบครัวฐานะยากจนไม่พอกับคำอุปการะเลี้ยงดูที่ได้รับจากสามีภริยาต้องออกทำงานนอกบ้านเพื่อจุนเจือรายได้ของครอบครัว ภริยาส่วนใหญ่ได้รับคำแนะนำสั่งสอนจากสามีในระดับน้อยและส่วนมากได้รับการสั่งสอนจากผู้อื่นมากกว่า ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ของภริยา เชื้อหิงและปรนนิบัติสามีแตกต่างกัน ครอบคลุมที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาสูง ประกอบด้วยความเคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนากิจ จะเชื้อหิงและปรนนิบัติสามีสูง ครอบคลุมที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย ประกอบด้วยความไม่เคร่งครัดในการปฏิบัติศาสนากิจ การเชื้อหิงและปรนนิบัติสามีของภริยาจะน้อยกว่า ส่วนใหญ่ร่วมกันดูแลทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาอย่างดี ครอบคลุมบางครอบครัวมอบให้ภริยาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลทรัพย์สินในบ้าน ภริยาส่วนใหญ่เข้าร่วมในกิจกรรมที่มีลักษณะเชื่อมความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะงานศพ งานแต่งงาน งานกลุ่มแม่บ้าน ภริยาส่วนใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบในการเลี้ยงดูบุตรมากกว่าเนื่องจากสามีต้องทำงานหาค่าครองชีพ การดูแลอบรมบุตร ส่วนใหญ่ดูแลเอาใจใส่อย่างดี มีการส่งบุตรไปเรียนอัลกุรอานเมื่อลูกเรียนจบ การศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่นิยมส่งลูกเรียนหนังสือที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

ภริยาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสิทธิของภริยาที่ได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามมากที่สุด ได้แก่ การได้รับคำอุปการะเลี้ยงดู ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ของภริยา ได้แก่การดูแลอบรมบุตร ภริยาส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาทำให้ครอบครัวบางครอบครัวอยู่อย่างสงบสุขไม่มีปัญหาความแตกแยกเกิดขึ้นในครอบครัว ตรง

ข้ามกับคู่สมรสบางคู่มีการทะเลาะเบาะแว้งเกิดขึ้น ไม่มีความสุขในชีวิตคู่สุดท้ายเกิดการหย่าร้าง
ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ การปล่อยปละละเลยในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายอิสลาม

2. อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลการวิจัยภาคสนามเรื่อง “สิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม
ศึกษากรณีการปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี” ครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยโดยแบ่ง
ออกเป็น 6 ตอนดังนี้

ตอนที่ 2.1 อภิปรายความยึดมั่นในหลักการอิสลามของคู่สมรส

จากผลการวิจัยที่พบว่า ความยึดมั่นของในหลักการอิสลามของคู่สมรสอยู่ในระดับสูง
ผู้วิจัยเห็นว่าเพราะการยึดมั่นเป็นรากฐานสำคัญของศาสนาอิสลาม ซึ่งผู้นับถือศาสนาอิสลามทุก
คนไม่ว่าชาย หรือหญิง โสด หรือ สมรสแล้ว จำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการอิสลามอย่างเคร่งครัด
และปฏิบัติอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ตามคำบัญชาของอัลลอฮ์ที่ศรัทธาว่า

وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا (آل عمران/103)

ความว่า “และพวกเจ้าจงยึดถือสายเชือกของอัลลอฮ์ทั้งหมดและจงอย่าแตกแยกกัน”
หมายถึงยึดถือศาสนาของอัลลอฮ์โดยเคร่งครัดและด้วยความจริงใจไม่คาดหวังใดๆทั้งสิ้น
นอกจากเพื่อจะได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์และผลตอบแทนในวันโลกหน้าก็จะได้รับ
การมีชีวิตที่ดีในสวรรค์ ดังที่อัลลอฮ์ทรงสัญญาไว้ว่า

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَأَعْتَصَمُوا بِهِ فَسُيِّدُوا لَهُمْ فِي رَحْمَةِ رَبِّهِمْ وَفَضْلِ

وَعَدْتِهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا (النساء/175)

ความว่า “ส่วนบรรดาผู้ที่ศรัทธาต่ออัลลอฮ์และยึดมั่นในพระองค์นั้น พระองค์จะทรงให้
พวกเขาเข้าสู่ในความเอ็นดูเมตตาและความโปรดปรานจากพระองค์และจะทรงนำพวกเขาซึ่ง
ทางอันที่ตรงไปสู่อุทิศ” (อันนิสาฮ์ : 175)

พระองค์ทรงตรัสอีกว่า

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً
(97/النحل) وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดี ไม่ว่าจะเป็นเพศชาย หรือ เพศหญิงก็ตาม โดยเขาเป็นมุฮิมิน (คือ ผู้ศรัทธา) แน่แน่นอนเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดี และแน่นอนเราจะตอบแทนซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดียิ่งกว่าที่พวกเขาได้เคยปฏิบัติไว้” (ฮันนัฟส์ : 97)

ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของจูโรริคีน ทรัสติกาท (2530 : 117) ใน “ชุมชนกับความยึดมั่นผูกพันในศาสนาของชาวไทยมุสลิม ศึกษากรณีไทยมุสลิม อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช” ที่พบว่า ความยึดมั่นในศาสนาของชาวไทยมุสลิมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมเป็นประจำ ดังนั้นความยึดมั่นในศาสนาของชาวไทยมุสลิมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางสังคม ส่วนหนึ่งคือในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติในสิทธิและหน้าที่ในครอบครัว เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ นุรอุซซัทเทจาฮี (2534 : 64) ในเรื่อง “ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต” ที่พบว่าชาวไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความยึดมั่นผูกพันในศาสนาสูงคิดเป็นร้อยละ 93.8 และผลการศึกษาของสุหิตี ซัดดียะ (2538 : 174) เรื่อง “พฤติกรรมการรับรู้ข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ของรัฐ (สทท.11) ของชาวไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้” พบว่ามีความยึดมั่นในศาสนาสูงคิดเป็นร้อยละ 99.2

ตอนที่ 2.2 อภิปรายความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามของคู่สมรส

จากผลการวิจัยพบว่าความรู้ความเข้าใจของคู่สมรสถึงสิทธิและหน้าที่ของภริยาอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะว่าคู่สมรสส่วนใหญ่มีการศึกษาศาสนาในระดับปานกลาง ซึ่งจะเห็นได้จากผลการวิจัยคู่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับชานะวีเยฮ์จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 27.9 ระดับต่ำกว่าชานะวีเยฮ์มีจำนวน 65 คนคิดเป็นร้อยละ 46.4 รวมจำนวนคู่

พระองค์ทรงคร่ำครวญว่า

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (النحل/97)

ความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดี ไม่ว่าจะเพศชาย หรือ เพศหญิงก็ตาม โดยเขาเป็นมุสลิม (คือ ผู้ศรัทธา) แน่แน่นอนเราจะให้เขาดำรงชีวิตที่ดี และแน่นอนเราจะตอบแทนซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดีที่สุดกว่าที่พวกเขาได้เคยปฏิบัติไว้” (อันนัหฺล : 97)

ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของจุไรรัตน์ สวัสดิภาพ (2530 : 117) ใน “ชุมชนกับความยึดมั่นผูกพันในศาสนาของชาวไทยมุสลิม ศึกษากรณีไทยมุสลิม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ที่พบว่า ความยึดมั่นในศาสนาของชาวไทยมุสลิมเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันในสังคมเป็นประจำ ดังนั้นความยึดมั่นในศาสนาของชาวไทยมุสลิมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมทางสังคม ส่วนหนึ่งคือ ในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติในสิทธิและหน้าที่ในครอบครัว เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ นฤพงศ์ เทพจารี (2534 : 64) ในเรื่อง “ความยึดมั่นผูกพันในศาสนาอิสลามของชาวไทยมุสลิมชนบท จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีผลต่อพฤติกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต” ที่พบว่าชาวไทยมุสลิมชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความยึดมั่นผูกพันในศาสนาสูงคิดเป็นร้อยละ 93.8 และผลการศึกษาของสุทธิศักดิ์ ชัดคิยะ (2538 : 174) เรื่อง “พฤติกรรมกรรรับรู้อาสาจากสื่อโทรทัศน์ของรัฐ (สทท.11) ของชาวไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้” พบว่ามีความยึดมั่นในศาสนาสูงคิดเป็นร้อยละ 99.2

ตอนที่ 2.2 อภิปรายความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามของ คู่สมรส

จากผลการวิจัยพบว่าความรู้ความเข้าใจของคู่สมรสถึงสิทธิและหน้าที่ของภริยาอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะว่าคู่สมรสส่วนใหญ่มีการศึกษาศาสนาระดับปานกลาง จึงจะเห็นได้จากผลการวิจัยคู่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาระดับชานะวะยะฮ์จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 27.9 ระดับต่ำกว่าชานะวะยะฮ์มีจำนวน 65 คนคิดเป็นร้อยละ 46.4 รวมจำนวนคู่

สมรสที่มีการศึกษาจากระดับระดับขานาวิยะฮ์และระดับ ต่ำกว่าขานาวิยะฮ์ทั้งหมด 104 คน คิดเป็นร้อยละ 74.3 ซึ่งสองระดับนี้อยู่ระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เรียนชั้นโคเลซกับกลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี

การที่คู่สมรสมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามอยู่ในระดับปานกลางนั้น นับว่าดีกว่าฐานะการศึกษาของมุสลิมในจังหวัดปัตตานีเมื่อ 5-10 ปีมาแล้วซึ่งปรากฏในผลการวิจัยของสว่าง เลิศฤทธิ์ (2535:46) ใน "สตรีไทยมุสลิมกับโรงงานอุตสาหกรรมในปัตตานี ศึกษาผลกระทบต่อวิถีชีวิต" ที่พบว่า สตรีมุสลิมส่วนมากไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงของแก่นศาสนา เพียงแต่ได้รับการบอกเล่าและปฏิบัติสืบต่อกันมาเรื่อยๆ เท่านั้น เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ (สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, 2541:64) ใน "บทบาทของสตรีกับการพัฒนาสังคม กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี" ที่พบว่า สตรีมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องพัฒนาสังคมในระดับน้อยเนื่องจากสตรีในชนบทมีความรู้่น้อยเพราะมีการศึกษาน้อยเนื่องจากต้องรับภาระส่วนใหญ่คืองานแม่บ้าน ทำมาหากินเลี้ยงชีพ ดูแลบุตรและครอบครัว รวมทั้งค่านิยมบางประการที่ไม่เปิดโอกาสให้สตรีในชนบทได้มีการศึกษาสูง ซึ่งในอนาคตนั้นจะต้องมีการแก้ไขด้วยการรณรงค์ ส่งเสริมให้สตรีมีการศึกษามากขึ้นและสูงกว่าที่เป็นอยู่โดยเสนอแบบอย่างจากบรรดาสตรีในสมัยท่านรสูลอูลู (คืออลัดลอลฮุอะลียะฮ์วะฮ์ฮัดดีม) ที่มีการเอาใจใส่ในการเรียนรู้และมีความสนใจในการเข้าใจเกี่ยวกับคำสอนของศาสนาสูง ถึงแม้ว่าสตรีส่วนใหญ่ไม่รู้จักการอ่านเขียนหรือที่เรียกว่า "อุมมียะฮ์" แต่สตรีบางกลุ่มอาสาไปขอกับท่านรสูลอูลู (คืออลัดลอลฮุอะลียะฮ์วะฮ์ฮัดดีม) ให้ท่านกำหนดวันโควันหนึ่งเพื่อให้ท่านทำการสอนพวกนางทั้งหลาย โดยมีรายงานจากอบิสะอิดอัลกุศรี (เราะฎีอ์อัลอูลูฮ์) ว่า

" جاءت امرأة إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت : يا رسول الله ، ذهب الرجال بحديثك فأجعل لنا من نفسك يوماً نأتيك فيه تعلمنا مما علمك الله . فقال : اجتمعن في يوم كذا وكذا ، فاجتمعن فلأتاكن رسول الله صلى الله عليه وسلم فعلمن مما علمه الله" (رواه البخاري ومسلم)

ความว่า "มีสตรีคนหนึ่งมาหาท่านรสูลอูลู (คืออลัดลอลฮุอะลียะฮ์วะฮ์ฮัดดีม) พร้อมกล่าวว่า โอ้ ท่านรสูลอูลู (ฉันทราบว่) บรรดาผู้ชายได้รับ (ความรู้จาก) หะดีษของท่าน ดังนั้นจงกำหนดวันหนึ่งวันโคให้พวกเราได้มาหาท่านเพื่อเรียนรู้ถึงที่อัลลอลฮุทรงสอนท่าน รสูลอูลูฮ์จึงสั่งให้พวกนางชุมนุมในวันนั้นๆ แล้วพวกนางก็ได้ชุมนุมกันในวันที่ได้กำหนดไว้โดยท่านรสูล

ถูกลดฮู (คือลดฮูฮุละลัยฮิวะฮัลลัม) ได้มาหาพวกนางและสอนพวกนางในสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงสอนให้ท่าน"¹³²

ท่านหญิงอาอิชะฮฺ (เราะฎี้อัลลอฮูอันฮา) นับว่าเป็นภริยาของท่านรศูตลอฮฺ(คือลดฮูฮุละลัยฮิวะฮัลลัม) ท่านหนึ่งที่เป็นแบบอย่างที่ดี ในเรื่องนี้มีรายงานจาก อิบน์ อุมัยรฺกษฺ (เราะฎี้อัลลอฮูอันฮฺ) ว่า

"أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَا تَسْمَعُ شَيْئًا لَا تَعْرِفُهُ إِلَّا رَأَجَعَتْ فِيهِ حَتَّى تَعْرِفَهُ .." (رواه البخاري)

ความว่า "ท่านหญิงอาอิชะฮฺซึ่งเป็นภริยาของท่านนบี (คือลดฮูฮุละลัยฮิวะฮัลลัม) ไม่มีสิ่งที่นางฟังสิ่งใดแล้วไม่เข้าใจเว้นแต่นางจะกลับมาทบทวนจนกระทั่งเข้าใจจริง"¹³³

ทั้งนี้เนื่องจากอิสลามกำหนดให้มุสลิมทุกคนศึกษาหาความรู้เพื่อเข้าใจคำสอนของศาสนาอิสลามก่อนจะปฏิบัติอย่างถูกต้อง ไม่ว่าจะในด้านความซื่อสัตย์สุจริตหรือ การปฏิบัติศาสนกิจส่วนตัว เช่น การละหมาด การถือศีลอด ศาสนกิจต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นเช่น การทำความดีต่อบิดามารดา การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัว จะเห็นได้ว่าห้ำฮายะฮฺรบกของพระคัมภีร์อัลกุรอานที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้แก่ท่านนบี (คือลดฮูฮุละลัยฮิวะฮัลลัม) ได้เริ่มด้วยฮายะฮฺที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้มีความรู้ตั้งที่อัลลอฮ์ทรงตรัสว่า

أَقْرَأْ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (سورة العلق 1-5)

ความว่า "จงอ่านด้วยพระนามแห่งผู้อภิบาลของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านดิศ และผู้อภิบาลของเจ้านั้นผู้ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้"

¹³² รายงานโดยอับดุลอะซีซอะหฺดีษที่ 101และมุศลิหอะหฺดีษที่ 642

¹³³ รายงานโดยอับดุลอะซีซอะหฺดีษที่ 103

โดยเฉพาะความรู้ในด้านการยึดมั่นศรัทธาต่ออัลลอฮ์นั้นยิ่งมีความสำคัญเป็นอันดับแรก อัลลอฮ์ตรัสในซูเราะฮ์ซุฮฺรฺ อายะฮ์ที่ 19 ว่า

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ

(سورة محمد / 19)

ความว่า “พึงรู้เถิดว่า ไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่เที่ยงแท้) นอกจากอัลลอฮ์ และจงขออภัยโทษต่อความผิดเพื่อตัวเจ้าและเพื่อบรรดาผู้ศรัทธาชายและบรรดาผู้ศรัทธาหญิง”

อัลบุคอรียฺ (al-Bukhārī, 1997:20) ได้ตั้งชื่อบทเทศน์หนึ่งว่า (العلم قبل القول والعمل) ความว่า “ความจำเป็นต้องมีความรู้ก่อนที่จะพูด ก่อนที่จะทำ” แสดงว่าความรู้ต้องมาก่อนการปฏิบัติ

เนื่องจากคนที่มีความรู้ความเข้าใจถึงคำสอนของศาสนานั้นย่อมมีความแตกต่างในด้านการปฏิบัติจากคนที่ไม่มีความรู้ และความเข้าใจในด้านการปฏิบัติ และความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อัลลอฮ์ทรงตรัสไว้ในซูเราะฮ์ซุฮฺรฺ อายะฮ์ที่ 9 ว่า

أَمَّنْ هُوَ قَنِيتٌ ؕ آتَاءَ الْإِنبِيَاءَ سَاجِدًا وَقَابِمًا تَحَذِرُ ؕ إِلَّا خِرَةً وَرَزَجُوا رِجْمَ رَبِّهِ ؕ قُلْ

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ (سورة الزمر: 9)

ความว่า “ผู้ที่เขามั่นใจในคำสอนในสภาพศุกุและอินตะหมาดโดยเขาหัวนเกรงต่อโลกอาคิเราะฮ์และหวงความเมตตาของพระเจ้าของเขา (จะเหมือนกับผู้อื่นกระนั้นหรือ?) จงกล่าวเถิด บรรดาผู้รู้ บรรดาผู้ไม่รู้จะเท่าเทียมกันหรือ?”

อฺรรอซียฺ (al-Rāzī, 1999:26 : 218) กล่าวว่า อายะฮ์นี้เป็นการบ่งชี้ถึงระดับความสมบูรณ์ของมนุษย์นั้นอยู่ที่การกระทำที่เกิดจากการมีความรู้ เพราะบรรดาผู้รู้เท่านั้นที่ได้รับประโยชน์จากความรู้และจะปฏิบัติตามนั้น (al-Qurtubī, 1998: 16 :157)

ตอนที่ 2.3 อภิปรายการได้มาซึ่งสิทธิของภริยาตามกฎหมายอิสลาม

2.3.1 สิทธิของภริยาในการได้รับคำอุปการะเลี้ยงดูจากสามี

จากผลการวิจัยพบว่าภริยาส่วนใหญ่ได้รับคำอุปการะเลี้ยงดูจากสามีประเภทอาหารการกินครบสมบูรณ์ตามกฎหมายอิสลามอยู่ในระดับบ่อยมากกว่าประเภทอื่นๆ ผู้วิจัยเห็นว่า เพราะสิทธิของภริยาในการได้รับคำอุปการะเลี้ยงดูจากสามีประเภทอาหารการกินเป็นสิทธิสำคัญอันดับแรก ท่านอบูสุรัยเราะฮฺ (เราะฎีอ์ถลอลฮฺอ์) กล่าวถึงเรื่องความต้องการของภริยาต่ออาหารการกินโดยภริยาจะกล่าวว่า

"إِذَا لَنْ تَطْعَمَنِي وَإِنَّا لَنْ تَطْلُقَنِي .." (رواه البخارى)

ความว่า “(ท่านต้องเลือกระหว่าง) ท่านให้อาหารแก่ฉัน หรือ ท่านหย่าฉัน”¹³⁴

ถ้าภริยาไม่ได้รับคำอุปการะเลี้ยงดูประเภทนี้อย่างเหมาะสมแสดงว่าสามีบกพร่องและปด้อยปะละละเลย ไม่รับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่อย่างชัดเจน มีความคิดและเป็นบาป ซึ่งท่านรฎูถลอลฮฺ (ที่อดัดถลอลฮฺอะลัฮฺวะสลัฮฺ) กล่าวถึงเรื่องนี้ในหะดีษรายงานจากอิบนัฮัมมุ อิบน์ อัลอุษ (เราะฎีอ์ถลอลฮฺอ์) ว่า

"كفى بالمرء إثماً أن يحبس عن يملك قوته" وفى رواية : أن يضيع من يقوت
(رواه مسلم وأبو داود وأحمد)

ความว่า “เป็นการเพียงพอที่จะได้รับบาปสำหรับบุคคลที่ไม่ยอมจ่ายคำอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ผู้ที่อยู่ใต้ความดูแลของเขา ในอีกรายงานหนึ่งท่านกล่าวว่า ที่เขาปะละละละด้อยผู้ที่ต้องให้อาหารการกิน”¹³⁵

¹³⁴ รายงานโดยอิมามอิบนุฮัมมุ อิบน์ ฮิษม์ 3: 5355 .

¹³⁵ รายงานโดยอิมามมุฮัมมัดฮะดีษที่ 996 อิมามรฎูถลอลฮฺอ์ 1: 692 และ อิมามอิบนุฮัมมุ อิบน์ ฮิษม์ 3: 5495

จากผลการวิจัยปรากฏว่าการปฏิบัติจากสามีเป็นการปฏิบัติด้วยดีอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งด้านการชู้ฉ้อประจำวัน การเอาใจใส่ต่อสิทธิต่างๆของภริยาและการให้กำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของภริยา ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะว่าการปฏิบัติด้วยดีต่อกันเป็นสิทธิร่วมระหว่างสามีภริยา ในเมื่อภริยาปฏิบัติด้วยดีต่อสามีอยู่ในระดับปานกลางและทางฝ่ายสามีก็จะปฏิบัติด้วยดีเช่นเดียวกันต่อภริยาของเขา หรืออาจเป็นเพราะการปฏิบัติในแต่ละครอบครัวในชุมชนมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ภริยาบางคนได้รับการปฏิบัติด้วยดีจากสามีเป็นสามีอยู่ในระดับดีมาก หรือที่แม่ภริยาอีกกลุ่มหนึ่งได้รับการปฏิบัติจากสามีเป็นสามีของนางอยู่ในระดับน้อยหรือปานกลาง ซึ่งเมื่อมารวมกันมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

การที่การปฏิบัติในครอบครัวของแต่ละครอบครัวมีความแตกต่างกัน ผู้วิจัยเห็นว่าป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย ไม่ใช่เฉพาะในปัจจุบันเท่านั้น ในสมัยก่อนเคยเกิดขึ้นเช่นกัน ดังปรากฏในหะดีษรายงานจากท่านหญิงอาอิชะฮฺ (เราะฎีอัลลอฮูอันฮา) ที่กล่าวถึงการปฏิบัติของบรรดาสามีต่อภริยาของเขามีใจความว่า

“มีผู้หญิงสิบเอ็ดคนได้มานั่งคุยกันและพวกเขาได้สัญญากันว่า จะไม่ปิดบังเรื่องราวของสามีของตนแต่อย่างใดเลย คนที่หนึ่งกล่าวว่า สามีของฉันประดุจเนื้อของอูฐหอมที่อยู่บนยอดเขา ยากที่จะขึ้นไป และไม่อ้วนพอกับผู้เดินทางจะมาหา¹³⁶ คนที่สองกล่าวว่า สามีของฉัน ฉันไม่อาจเปิดเผยเรื่องราวของเขาได้ แต่ที่จริงฉันกลัวว่า ฉันไม่อาจหิ้วเขาไปได้ เมื่อฉันเอ่ยถึงเขา ฉันก็ต้องกล่าวถึงข้อเสียของเขาทั้งหมดทั้งที่ตั้งใจปกปิดและเร้นลับ¹³⁷ คนที่สามกล่าวว่า สามีของฉันเป็นคนร่างสูงรูปร่างขี้ หักฉันซุกเขาก็คืออย่าฉันหันที่ หากฉันนั่งฉันก็จะถูกแขวนไว้¹³⁸ คนที่สี่กล่าวว่า สามีของฉันเหมือนกับกางของติฮามะฮฺ ไม่รู้ร้อน ไม่รู้หนาว ไม่น่ากลัวอีกทั้งไม่น่าเบื่อ¹³⁹ คนที่ห้ากล่าวว่า สามีของฉัน หากเขาเข้ามาในบ้านก็ประดุจเสียดาว หากออกนอกบ้านก็ประดุจสิงโต อีกทั้งจะไม่ถนอมในสิ่งที่เขาสัญญา¹⁴⁰ คนที่หกกล่าวว่า สามีของฉันเมื่อเขาจับประทาน เขาจะจับประทานจนเกลี้ยง หากเขาคืน เขาจะคืนจนเกลี้ยง เมื่อลงนอนก็จะห่มผ้าคนเดียวจะไม่เอา

¹³⁶ หมายถึง คนที่ขี้เมีย หรือ รูปร่าง

¹³⁷ หมายถึง มีข้อเท็จจริงมากมาย

¹³⁸ หมายถึง อยู่ตัวเปล่า คล้ายกับไม่มีสามี ทั้งภริยาสามี

¹³⁹ หมายถึงเป็นคนที่ไม่มีผิดคือ น่าอยู่กับเรา

¹⁴⁰ หมายถึง ชอบนอน เป็นคนง่าย ไม่รู้ใจถูก

มือเข้าไปสัมผัสถึงใจเพื่อรับรู้ความต้องการทางเพศ¹⁴¹ คนที่เจ็ดกล่าวว่า สามีของฉันเป็นคนที่ไม่ฉลาด หรือ เป็นคนที่หมดสมรรถภาพทางเพศ การงานก็ล้มเหลว มีโรคทุกชนิดที่ตัวเขา ทำให้เธอต้องหิวแค้น หรือ ทำให้เธอมีบาดแผล หรือ ทำทั้งหมัดกับเธอ¹⁴² คนที่แปดกล่าวว่า สามีของฉัน การสัมผัสของเขapracticeคงกระต่าย กลืนตัวเหมือนหญ้าฝรั่ง¹⁴³ คนที่เก้ากล่าวว่า สามีของฉันเป็นคนที่เกาสูงสายสะพายดาบยาวชี้เป้ากว้างขวางมีบ้านใกล้กับที่ชุม¹⁴⁴ คนที่สิบกล่าวว่า สามีของฉันประจูดังราชา จะไม่มีราชาใดเป็นราชาซึ่งไปกว่านี้ เขาเป็นเจ้าของอูฐที่มีมูลค่ามากมาย แต่จะออกสู่ทุ่งหญ้าเพียงเล็กน้อย (ไปเท่าที่มี) หากอูฐนั้นได้ยืนเสียงไม้กระทบกัน อูฐเหล่านี้จะรู้ได้ทันทีว่ามันต้องพินาศ¹⁴⁵ คนที่สิบเอ็ดกล่าวว่า สามีของฉันคืออนุ ชัรอุ อนุ ชัรอุ คือ ผู้ยิ่งใหญ่ในหมู่ประชาชนที่ทำให้หูทั้งสองของฉันมีแค่เครื่องประดับ อีกหนึ่งทำให้ข้อศอกของฉันเต็มไปด้วยไขมันทำให้ร่างของฉันใหญ่โตเป็นเหตุให้ฉันสบายอกสบายใจ เขาพบฉันอยู่กับครอบครัวที่มีแพะ เสียงร้องของอูฐรวมทั้งเสียงของเครื่องนวด เครื่องหีดข้าว สำหรับเขาแล้ว ฉันมีสิทธิพูด ฉันจะไม่ถูกตำหนิด้วยคำหยาบ ฉันได้นอนและนอนมามากในตอนเช้า ฉันได้ดื่มและดื่มจนอึมมารดาของอนุ ชัรอุ ก็แล้วใครเป็นมารดาของอนุ ชัรอุ ดูกิ่งของเธอใหญ่บ้านช่องกว้างขวาง¹⁴⁶ ลูกชายของอนุชัรอุ ก็แล้วใครเป็นลูกชายของอนุ ชัรอุ ที่นอนของเขาเหมือนเบาะที่ถอดเปลือกมาจากต้นไม้เพียงเขาแตะตัวเมียเพียงเขาเดียว ก็ทำให้เขาอึม ลูกสาวของอนุชัรอุ ก็แล้วใครคือลูกสาวของอนุ ชัรอุ เธอเชื่อฟังบิดามารดาของเธอ เรือนร่างของเธอเต็มไปด้วยเครื่องประดับ ซึ่งทำให้เป็นที่ชิงชังในบรรดาคู่แข่งของเธอ¹⁴⁷ หาดหญิงของอนุ ชัรอุ ก็แล้วใครคือ หาดหญิงของอนุ ชัรอุ เธอจะไม่นำคำพูดของเราไปพูดต่อไม่ทำให้อาหารของเราเสียบหาย อีกทั้งเธอไม่ทำให้เศษขยะเต็มบ้านของพวกเขา อุมมุ ชัรอุกล่าวว่า อนุ ชัรอุ ได้ออกมาขณะที่ยังนอนกกำลังป็นอยู่เพื่อหาน้ำ เขาได้พบผู้หญิงคนหนึ่งพร้อมกับลูกชายของเธอสองคนคล้ายกับลูกเสือสองตัวหอยอกเข้ากันที่ได้สะโหก

¹⁴¹ บทบอถึงพอลละ ดิมส์แมน ไม่สนใจความต้องการทางเพศของเกอียา

¹⁴² หมายถึง ศักดิ์นิทานอย่างสุภาพ

¹⁴³ หมายถึง เป็นคนที่ นุ่มนวล มีคนกล่าวถึงมากมาย

¹⁴⁴ หมายถึง เป็นคนมีเกียรติ ร่างสูง ใหญ่ๆ ทำกรรมมาก มีคนมาขอปรึกษาบ่อยๆ

¹⁴⁵ หมายถึงความเป็นภรรยาของสามี มีลูกมาก ป่อย่างอื่นส่วนหนึ่ง เก็บไว้ซื้อสิ่งส่วนหนึ่งโดยมีเสียงไม้กระทบเป็นสัญญาณว่าจะต้องถูกเรือด

¹⁴⁶ อุมมุ ชัร ชนมแม่ของสามีว่า ใบบ้านมีดูขรลพร้อม ร่ำราว

¹⁴⁷ หมายถึง เป็นผู้ที่ทำใหญ่ เป็นที่เกลียดชังของหญิงโสดอีกคน มีความกลัวมีลักษณะสงวนตัว อ้วน และเชื่อฟังบิดา มารดา

ของเธอกับผลหับทิมสองลูก¹⁴⁸ เขาจึงได้หย่าฉันและไปแต่งงานกับหญิงคนนั้นใหม่ หลังจากนั้นฉันก็ได้แต่งงานกับชายคนหนึ่ง จึงทำหน้าที่เป็นผู้นำที่มีเกียรติ ร่ำรวย เขามีพี่ห้าห้าดี ยื่อหอกที่ผลิตมาจากตำบลคือญ¹⁴⁹ เขามีท่าทีพอใจฉันมาก ทั้งยังได้มอบสัตว์เลี้ยงให้ฉันอย่างมากมาย เขายังกล่าวว่าขอเธอจงรีบประทานเถิด อุมมุ ซัรอุ เอย และเจ็ชจนให้กับครอบครัวของเธอด้วยตัวเธอจึงได้กล่าวว่า หากฉันจะรวบรวมสิ่งที่เขามอบให้ ฉันก็จะยังไม่ถึงขนาดภาชนะใบน้อยของอนุซัรอุ¹⁵⁰ อาอิชะฮ์กล่าวว่า ท่านรุตุด ได้กล่าวว่าฉันกับเธอก็เหมือนกันกับอนุซัรอุ และอุมมุ ซัรอุ¹⁵¹

อับดุลคอรีซ (al-Bukhārī) ได้ตั้งชื่อบทหะดีษนี้ว่า حسن المعاشرة مع الأهل (หุศนุล มุฮาซะเราะฮฺมุอะอิลฮฺ) หมายถึง การมีปฏิบัติที่ดีกับครอบครัว ซึ่งในหะดีษนี้มีหลายประเด็นเกี่ยวกับการปฏิบัติของสามีต่อภรรยา ที่สำคัญคือ ให้การคัดค้านบรรดาสามีให้ปฏิบัติด้วยดีในการอยู่ร่วมกันกับภรรยา ในการพูดจาสิ่งที่มีประโยชน์และเป็นที่ยอมรับในกฎหมายอิสลาม

นอกจากนั้นหะดีษนี้ยังชี้ให้เห็นถึงการปฏิบัติของสามีต่อภรรยาที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน (al-'Asqallani,n.d.: 9 : 276)

2.3.3 การได้รับคำแนะนำสั่งสอนจากสามี

จากผลการวิจัยที่พบว่าภรรยาได้รับคำแนะนำสั่งสอนจากสามีอยู่ในระดับที่น้อย ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะสามีบางรายไม่มีความรู้เพียงพอที่จะสอนให้แก่ภรรยา ซึ่งจากผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสามีปรากฏว่า สามีไม่ได้เรียนศาสนาชั้นใดเลยมีจำนวน 14 คนคิดเป็นร้อยละ 20.00 และที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าชานะวีละฮ์ จำนวน 34 คนคิดเป็นร้อยละ 48.57 นับว่ามีจำนวนมากกว่าสามีที่มีระดับการศึกษาในระดับชานะวีละฮ์ หรือสามีบางรายมีความรู้เพียงพอที่จะสอนให้แก่ภรรยาแต่ไม่มีเวลา เนื่องจากมีงานและติดภารกิจอื่นๆ ซึ่งทำให้มีผลไม่น้อยต่อสิทธิภรรยาในด้านนี้

ดังนั้นสามีควรให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในเรื่องนี้ เนื่องจากปัจจุบันการสอนและเผยแพร่ศาสนามีการกระจายแพร่หลายมากในมัสยิดต่างๆ บรรดาผู้รู้ได้ทำหน้าที่สอนศาสนาอิสลาม

¹⁴⁸ หอกยี่สิบห้าชิ้นของแม่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายคทาในทิม

¹⁴⁹ ตำบลที่ตั้งอยู่บริเวณเขตระหว่างมาซิรอนกับโฆฆาน

¹⁵⁰ หมายถึง ตัวอุมมุ ซัรอุไรศอ์อุมมุซัรอุมาก แม่ใจจะหย่าเธอไม่แต่งงานใหม่ และสัตว์ของแต่งงานแล้วก็คืน เพราะเธอแต่งงานกับอุมมุ ซัรอุ ยื่อว่าป็นรักแรก

¹⁵¹ รายงาน โฆอ์อับดุลคอรีซหะดีษที่ 5189

และบรรยายธรรมอย่างไม่ขาดสาย ทั้งในส่วนของการศึกษาและการปฏิบัติตามกฎหมายอิสลาม ในจังหวัดปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียงมีการสอนศาสนาอิสลามนอกระบบเป็นประจำทุกสัปดาห์ โดยเปิดโอกาสแก่คนทั่วไป มีผู้เรียนจำนวนมากไม่น้อยที่ร่วมรับฟังเป็นประจำ นอกจากนี้ยังมีการสอนและบรรยายทางศาสนาผ่านวิทยุกระจายเสียงจากหลายๆสถานีเป็นประจำทุกคืน ทำให้บรรดาผู้เป็นสามีสามารถติดตามรับฟังรายการต่างๆตามความต้องการ ถือว่าเป็นโอกาสดีที่สามีจะให้ภริยามีความรู้ทางศาสนา หรือไม่ก็ชวนภริยาเข้ามีส่วนร่วมในการรับฟังรายการดังกล่าวซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสอนและแนะนำให้แก่ภริยา ไม่นับสิ่งที่ภริยาได้รับการสั่งสอนจากสามีโดยตรง

3.4 สิทธิในการมีส่วนร่วมทางสังคมนอกครัวเรือน

จากผลการวิจัยพบว่าภริยาได้รับสิทธิในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมนอก ครัวเรือนในระดับน้อย ทั้งการเข้าร่วมงานเลี้ยงต่างๆ ในงานพบปะระหว่างมุสลิมส์ด้วยกัน ไปเยี่ยมเยียนผู้ป่วยและเข้าร่วมงานศพซึ่งถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ คลมนรจน บากา, 2540 :124 ที่พบว่าสตรีมุสลิมในภาคใต้ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมในระดับปานกลางทุกเขต คือเขตเมือง เขตกึ่งเมือง กึ่งชนบท และเขตชนบท

ซึ่งกิจกรรมต่างๆที่มีลักษณะเชื่อมความสัมพันธ์ทางสังคม ภริยาขอมมีสิทธิเข้าร่วมในฐานะสมาชิกของสังคมต้องอยู่รวมกันเพื่อความใกล้ชิดและความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสามัคคีและความร่วมมือ มควฯ ยังยื่นทางสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากกฎหมายอิสลามเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ภริยามีส่วนร่วมทางสังคมหลายอย่าง トラバドที่ไม่ออกจากกรอบที่ได้กำหนดไว้และเป็นกิจกรรมที่มีผลดีสำหรับภริยา เช่น ออกไปร่วมละหมาดญะมาอะฮ์ประจำวันที่มีสญูด ละหมาดคระอวีหุ อุดุกาฟลิสวันตุศท้ายของเคือนเราะมะฎอน ละหมาดฮิดที่มุก็อลลา จูมนุมพบปะกับมุสลิมส์ด้วยกัน ฯลฯ

ตอนที่ 2.4 อภิปรายการปฏิบัติหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม

2.4.1 การเชื่อฟังและปรนนิบัติสามี

จากผลการวิจัยปรากฏว่าภริยาส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของสามีอยู่ในระดับน้อยมาก หมายความว่าภริยาให้การยอมรับสามีเป็นผู้นำครอบครัว เป็นไปตามที่อิสลาม

กำหนดไว้ให้สามีเป็นผู้นำ เป็นผู้รับผิดชอบดูแลกรียา ดังปรากฏในอัลกุรอานในซูเราะฮ์อันนิสาห์ อายะฮ์ที่ 34 ว่า

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ
أَمْوَالِهِمْ (النساء/34)

ความว่า “บรรดาชายนั้น คือผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลบรรดาผู้หญิง (หมายถึง บรรดากรียา) เนื่องด้วยหน้าที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้บางคนของพวกเขาเหนือกว่าอีกบางคนและด้วยการที่พวกเขาได้จ่ายจากทรัพย์สินของพวกเขา”

นอกจากนี้การเชื่อฟังสามีนับว่าเป็นหน้าที่อันดับแรกของกรียาและเป็นหน้าที่สำคัญซึ่งถึงขนาดท่านรูดุลลอฮ์ (คืออัลลอฮ์อยู่ด้วยสลับสับเปลี่ยน) ได้กล่าวไว้ในหะดีษรายงานจากท่านอาบูฮุร็อยเราะฮ์ (เราะฎีอิลลอฮ์อันฮ์) ว่า

" لو كنت امرا احدًا ان يسجد لأحد لأمرت المرأة ان تسجد لزوجها من عظم
حقه عليها ولا تجد حلاوة الإيمان حتى تؤدى حق زوجها " (رواه الحاكم)

ความว่า “ถ้าหากว่าฉันสามารถใช้ให้บุคคลหนึ่งกราบ (ตูญูด) แก่บุคคลหนึ่งได้ แม้อนันต์จะใช้ให้กรียากราบต่อสามีของเธอ เนื่องจากกรียามีหน้าที่อันสำคัญต้องปฏิบัติต่อสามีและกรียาจะไม่ได้พบกับรสหวานของความศรัทธาจนกว่านางได้ทำหน้าที่ของนางต่อสามีของนาง”¹⁵⁷

การเชื่อฟังและปรนนิบัติสามีของกรียา ย่อมมีผลดีในการสร้างความสงบสุข และความมั่นคงในครอบครัว อีกทั้งในโลกหน้ากรียาจะได้รับรางวัลอันใหญ่หลวง คือจะได้เข้าสวรรค์ ดังที่อุมมุตะละมะฮ์รายงานว่

" ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ايما امرأة ماتت وزوجها راض
دخلت الجنة " (رواه الترمذی)

¹⁵⁷ รายงานฉบับภาษาอังกฤษของฮินตามะกีฮ์ ที่ 1939 (al-Albani, 2000:2:416)

ความว่า ท่านรศูดุลลอฮ์ (คืออัลลลอฮ์ฮุซัยยะฮ์) ได้กล่าวว่า “กรียาคคนใด เสียชีวิตโดยที่สามีนองนางมีความพอใจในตัวนาง กรียาคคนนั้นจะได้เข้าสวรรค์”¹⁵³

ในหะดีษนี้มีการย้ำเตือนอย่างหนักแน่นให้กรียาคเชื่อฟังและสร้างความพอใจให้แก่สามีน ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวเป็นหนทางของการได้มาซึ่งสวนสวรรค์ (al-Shaukanī, n.d. : 6:209)

นอกจากนั้นสามียังเป็นที่พึงของกรียาคในการให้คำแนะนำสั่งสอน ซึ่งกรียาคในฐานะเป็นผู้ตามต้องเชื่อฟังและยินยอมสามีน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (วันพนีย์ วาสิกะสินและญมีย์ เหมาะะประสิทธิ์, 2541 : 46) ใน “สังคมไทยภาคหวังอย่างไรกับผู้หญิง” ที่พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามการวิจัยส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า กรียาคควรเชื่อฟังและปรนนิบัติสามีน ควรยินยอมให้สามีนเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องต่างๆ และไม่ควรปฏิเสธเมื่อสามีนมีความต้องการทางเพศ ซึ่งเป็นความเห็นของสังคมทั่วไปโดยไม่จำกัดศาสนา ถ้าความเห็นนี้เป็นของสังคมมุสลิมก็อาจเห็นด้วยอย่างยิ่งในเรื่องนี้ เนื่องจากกฎหมายอิสลามกำหนดให้กรียาคเชื่อฟังและปรนนิบัติสามีนและห้ามไม่ให้ฝ่าฝืนคำสั่งของสามีนในสิ่งที่ไม่ขัดกับคำสอนของศาสนาดังปรากฏในหะดีษรายงานจากอะฮ์ดี (เราะฎีอัลลออฮ์ฮุซัยยะฮ์) ว่าท่านรศูดุลลอฮ์ (คืออัลลลอฮ์ฮุซัยยะฮ์) กล่าวว่า

" لا طاعة في معصية " (رواه البخاري و مسلم)

ความว่า “ไม่มีการเชื่อฟังในสิ่งที่เป็นการฝ่าฝืน (อัลลออฮ์)”¹⁵⁴

หากสามีนใช้ให้กรียาคปฏิบัติในสิ่งที่ฝ่าฝืนอัลลออฮ์กรียาคจำเป็นต้องปฏิเสธ ในกรณีกรียาคเชื่อฟังคำสั่งของสามีนที่เป็นการฝ่าฝืนอัลลออฮ์ถือว่านางได้กระทำในสิ่งที่เป็นการบาปเช่นเดียวกับสามีนที่ต้องรับบาปเหมือนกันในฐานะเป็นผู้สั่ง (‘Usmān, 1982.: 74)

2.4.2 การดูแลรักษาทรัพย์สินของสามีน

จากผลการวิจัยพบว่ากรียาคส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลทรัพย์สินของสามีนอย่างดีโดยส่วนใหญ่จะเก็บรักษาไว้ที่บ้านมากกว่าที่อื่น ผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางมีอาชีพเป็นเกษตรกร ทำนา ทำสวน รองลงมารับจ้างและค้าขาย ซึ่งอาจไม่มีทรัพย์สินเงินทองมากมายที่จำเป็นต้องเก็บไว้ที่ธนาคาร

¹⁵³ รายงานโดยอับดุลอะซีซ บิน อับดุลอะซีซ (16)

¹⁵⁴ รายงาน โดยอับดุลอะซีซ บิน อับดุลอะซีซ หน้า 7257 และบทสรุปหน้า 1840

ประกอบด้วย คนมุสลิมส่วนใหญ่ไม่นิยมฝากเงินไว้ที่ธนาคารทั่วไปกลัวว่าจะเกี่ยวข้องกับระบบดอกเบี้ย ส่วนการเข้มงวดในการดูแลรักษาทรัพย์สินของสามี จากการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับสูงนั้น อาจเป็นเพราะว่าภริยามีความรับผิดชอบสูง ประกอบด้วยนิสัยของมนุษย์ในเรื่องเงินทองมักจะรักษาอย่างดีและใช้จ่ายอย่างประหยัดเพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย

จากผลการวิจัยพบว่าภริยาส่วนใหญ่ไม่เคยเอาทรัพย์สินของสามีที่ไม่ใช่ค่าอุปการะเลี้ยงดู โดยไม่ได้รับอนุญาต ผู้วิจัยเห็นว่าสาเหตุอาจเป็นเพราะว่าภริยาส่วนใหญ่เชื่อฟังสามีและมีความเชื่อว่าการเอาทรัพย์สินของสามีนอกเหนือจากค่าอุปการะเลี้ยงดู เป็นสิ่งต้องห้ามในกฎหมายอิสลาม ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบและเป็นบาปด้วย

2.4.3 การดูแลอบรมบุตร

จากผลการวิจัยที่พบว่าภริยาส่วนใหญ่เลี้ยงดูบุตรด้วยตนเอง ดูแลอบรมบุตร เอาใจใส่เรื่องสุขภาพของบุตรเมื่อบุตรเจ็บป่วยไม่สบายนำไปหาแพทย์อยู่ในระดับที่น้อยมาก และส่วนใหญ่สอนอัลกุรอานให้แก่นักบุตร หรือไม่ก็ให้บุตร ไปเรียนกับผู้สอนอัลกุรอานใกล้บ้าน โดยเฉพาะปัจจุบันมีการสอนอัล-กุรอานด้วยวิธีใหม่ ซึ่งผู้เรียนสามารถอ่านได้ในเวลาอันสั้น หรือที่เรียกว่า "หลักสูตร อิกเราะฮ์" หรือ "หลักสูตร กิรออะติ" ที่กำลังแพร่หลายในเมืองและในหลายๆหมู่บ้าน ส่วนการติดตามการเรียนของบุตรพบว่าภริยาส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยมาก แสดงว่าภริยาในฐานะมารดาที่มีความรับผิดชอบสูงต่อการเรียนของบุตร มีการแนะนำสั่งสอนบุตรให้ปฏิบัติศาสนกิจประจำวัน โดยเฉพาะการละหมาด 5 เวลา การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน เป็นต้น พร้อมอบรมให้บุตรมีระเบียบวินัยและมารยาทที่ดีงามในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนตักเตือนให้มีความประพฤติดีอยู่ในระดับที่น้อยมาก แสดงว่าภริยาส่วนใหญ่ปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบในการดูแลอบรมบุตรอยู่ในระดับสูง

ภริยาที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ภริยาอื่นๆในการดูแลบุตรและได้รับการยกย่องจากท่านราษฎรตลอด (คือลัลลอลอสุละฮ์ยิวะฮ์กัลลัม) ดังที่ท่านเคยยกย่องบรรดาภริยาของเผ่ากูร็อยฮ์ว่า

"خير نساء ركن الابل نساء قريش- صالح نساء قريش - أحناه على ولد في صغره...." (رواه البخاري)

ความว่า “บรรดาสตรีผู้ซึ่งขี่หลังอูฐที่ดีที่สุดคือ บรรดาสตรีของเผ่ากูร็อยษุ ซึ่งมีความรัก
แก่ลูกมากในขณะที่ลูกยังเล็กอยู่” (หะดีษรายงานจากอบูสุร็อยเราะฮฺเราะฎีอัลลอฮฺอันส์)¹⁵⁵
ยิ่งสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเจริญทางวัตถุมากมายก่อให้เกิดปัญหาต่างๆด้าน
สังคมรุนแรงขึ้นทำให้ภริยาในฐานะมารดาจำเป็นต้องดูแลบุตรในด้านนี้มากขึ้น อัซซาฟีฮีย์ (al-
Sahlī) กล่าวว่า ถึงแม้ว่าบางคนมีบุตรเล็กที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ แต่การตั้งสอนลูกให้เข้าใจ
และรู้จักปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การทำความสะอาด อันหมายถึง การชำระสิ่งสกปรก การอาบน้ำ
ละหมาด ฯลฯ ตลอดจนการละหมาด การถือศีลอดและตักเตือนลูกๆถึงโทษของการผิดประเวณี
การขโมย การเสพสิ่งมีนเมาทั้งหลายต่างๆ การพูดโกหก เป็นต้น ต้องเริ่มจากวัยเด็ก (al-
Nawawī, n.d.: 1:50) ทั้งนี้เพื่อจะได้ฝึกฝนและขัดเกลาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นต้องใช้เวลาใน
การเอาใจใส่ดูแลบุตรมากขึ้น ทั้งในด้านการศึกษา ให้ความรักความอบอุ่น ดูแลสุขภาพอนามัย
ตั้งสอนอบรมมารยาทและระเบียบวินัย เพราะภริยาในฐานะมารดาสามารถปกป้องบุตรจากสิ่ง
เลวร้ายต่างๆและชี้นำบุตรในทางที่ดีอยู่ตลอดเวลา หากเกิดความประมาท หรือไม่ปฏิบัติตาม
หน้าที่ ย่อมมีความเสียหายต่อบุตรและภริยาย่อมจะได้รับการซักถามในวันโลกหน้า คัมที่ท่านรศู
ฎอลอฮฺ (คืออัลลอฮฺสูงสุดอยู่ด้วยวะฮ์ดลัม) ได้กล่าวไว้ในหะดีษรายงานจากอิบนฺอุมร์ (เราะฎีอัลลอฮฺ
อันฮุมมา) ว่า

” كلکم راع وکلکم مسؤول عن رعیتہ والمرأه راعیه علی بیت زوجها
وولده، فکلکم راع وکلکم مسؤول عن رعیتہ ” (متفق علیه)

ความว่า “พวกท่านทั้งหลายเป็นผู้รับผิดชอบ และพวกท่านทั้งหลายย่อมเป็นผู้
รับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของพวกท่าน ... ภริยาเป็นผู้รับผิดชอบดูแลบ้านเรือนสามี
ของนางและบุตรของสามี แล้วพวกท่านทั้งหลายเป็นผู้รับผิดชอบดูแล และพวกท่านทั้งหลาย
ย่อมมีความรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของพวกท่าน”¹⁵⁶

¹⁵⁵ รายงานโดยอิมามอบูฮะดีษที่ 5365

¹⁵⁶ รายงานโดยอิมามอบูฮะดีษที่ 283 และอิมามอบูฮะดีษที่ 1829

ตอนที่ 2.5 อภิปรายความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นภริยา

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นภริยาคำถามปลายเปิดได้รับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะสามารถอภิปรายผลได้สามประเด็นดังนี้

2.5.1 การปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามในจังหวัดปัตตานี ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาในจังหวัด

ปัตตานีอยู่ในระดับปานกลางและมีการเสนอแนะให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการอบรม หรือจัดให้มีการสอนเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาให้แก่คู่สมรส ซึ่งในประเด็นนี้ควรได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่ง อย่างน้อยเพื่อให้คู่สมรสมีความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนและนำไปปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากคู่สมรสบางคู่ไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เลย ถึงขนาดผู้ชายบางรายเมื่อมีการแต่งงานจะกล่าวคำสนองรับการสมรสยังไม่เป็น (เช่น กล่าวว่า ฉันรับสมรสกับบุตรสาวของท่าน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำสัญญาสมรส) บางรายกล่าวไม่ถูก จำเป็นที่อิหม่ามในฐานะผู้จัดการสมรสต้องสอนคำสนองรับการสมรสให้แก่อีกบ้าง แสดงว่าในชุมชนยังมีผู้ที่ไม่มีความรู้ทางศาสนา โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม

2.5.2 สาเหตุของการหย่าร้างระหว่างสามีภริยา

ภริยาส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสาเหตุของการหย่าร้างระหว่างสามีภริยาส่วนมากมาจากความไม่เข้าใจกันในการดำเนินชีวิตคู่ ผู้วิจัยเห็นว่าสาเหตุนี้เป็นสาเหตุสำคัญกว่าสาเหตุอื่นๆ หรือไม่ก็สาเหตุอื่นๆ อาจมาจากสาเหตุอื่นสำคัญนี้ เช่น สาเหตุที่เกิดจากภริยาไม่เชื่อฟังและไม่ปรนนิบัติสามี สามีใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสามีภริยา หรือสามีไม่ยอมจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ภริยา หรือหึงหวงมากเกินไปโดยไม่มีเหตุผล ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่มาจากสาเหตุหลักคือความไม่เข้าใจกัน เพราะฉะนั้นการแก้ไขในเรื่องนี้คือ ทุกฝ่ายต้องรู้จักกันเสียใจของซึ่งกันและกันและพยายามปฏิบัติตามหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างด้วยเต็มใจ ด้วยความจริงใจ มีความอดทน มีจิตสำนึกและเข้มงวดต่ออัลลอฮ์ ดังอัลลอฮ์ทรงบัญญัติไว้ในอัลกุรอาน เพราะศุมายิละฮ์ อายะฮ์ที่ 11 ว่า

وَاتَّقُوا اللَّهَ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (سورة المائدة: 11)

ความว่า“และพึงยำเกรงอัลลอฮฺเถิดและแค่อัลลอฮฺเท่านั้นผู้สร้างสิ่งทั้งหลายจงมอบหมาย”

2.5.3 อภิปรายความคาดหวังของภริยา

การที่ภริยาได้ฝากความคาดหวังอยากให้คู่สมรสทุกคู่เห็นความสำคัญถึงสิทธิและบทบาทหน้าที่อันแท้จริงของคนและให้ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายอิสลามอย่างเคร่งครัดนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าคู่สมรสทุกคู่ต้องการเช่นนั้น แต่ในเมื่อพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวของคู่สมรสส่วนใหญ่ไม่เพียงพอ ทำให้การปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตนเป็นไปในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายอิสลามอย่างแท้จริง ซึ่งในเรื่องนี้จำเป็นต้องมีการรณรงค์ให้เกิดจิตสำนึกในหมู่สามีภริยามากยิ่งขึ้น

ตอนที่ 2.6 อภิปรายความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกและผู้นำมุสลิมในชุมชน

2.6.1 ภาพรวมการใช้กฎหมายอิสลามเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาในชุมชน

จากผลการวิจัยพบว่าชุมชนมุสลิมในจังหวัดปัตตานีมีการใช้กฎหมายอิสลามเกี่ยวกับครอบครัวอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยเห็นว่าอยู่ในเกณฑ์ดีและแสดงให้เห็นว่าชาวมุสลิมมีความยึดมั่นในศาสนาพอสมควร ซึ่งเป็นที่รู้ทั่วไปของมุสลิมส่วนใหญ่ว่า มุสลิมทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นชาย หรือ หญิง เมื่อบรรลุนิติภาวะต้องดำรงชีวิตและปฏิบัติตนภายใต้กรอบของกฎหมายอิสลามเพราะกฎหมายอิสลามเป็นส่วนหนึ่งของคำสอนของศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมายลักษณะครอบครัวและมรดก หรือกฎหมายลักษณะอื่นๆตามที่อิสลามบัญญัติไว้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของคถมนรชน บากาและฮาอูซิง มะแคเฮาะ (2526 : 125) ที่พบว่า บรรดาผู้เป็นภริยาใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูลมากกว่ากฎหมายทั่วไป

2.6.2 สาเหตุการออกไปทำงานนอกบ้านของภริยา

จากผลการวิจัยที่พบว่าสาเหตุที่ภริยาออกไปทำงานนอกบ้านเนื่องจากภริยาบางรายมีความจำเป็นทางการเงินและเพื่อหารายได้เสริมแก่ครอบครัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะฐานะครอบครัวยากจน ซึ่งเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่ภริยาจะออกไปทำงานนอกบ้าน เพราะคู่สมรสบางคู่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูบุตรหลายคนทำให้ค่าใช้จ่ายไม่เพียงพอ หรือบางครอบครัวสามีไม่สามารถหารายได้ให้แก่ครอบครัวได้เนื่องจากมีปัญหาด้านสุขภาพ เป็นต้น แต่ภริยาต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดและเงื่อนไขต่างๆของกฎหมายอิสลาม เช่น ต้องขออนุญาตจากสามี ต้องแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม ต้องไม่ประเปล หรือ อยู่ร่วมกันกับผู้ชายอื่นที่กฎหมายอนุญาตสมรสกันได้ และงานที่นางทำนั้นไม่เป็นที่เสียหายแก่นาง (al-Harbi, 1994 : 352)

จากผลการวิจัยครั้งนี้ได้มีการพิสูจน์สมมุติฐานที่มีว่า “การได้มาซึ่งสิทธิและการปฏิบัติหน้าที่ของภริยาจะเป็นไปตามกฎหมายอิสลามในระดับใด สูง ปานกลาง หรือ ต่ำ ขึ้นอยู่กับระดับของความยึดมั่นในหลักการอิสลามและระดับของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามของคู่สมรส” ซึ่งผลการพิสูจน์โดยภาพรวมของการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลามในจังหวัดปัตตานีปรากฏว่าการปฏิบัติเป็นไปตามกฎหมายอิสลามอยู่ในระดับปานกลาง โดยค่าเฉลี่ยของตัวแปรต้นเท่ากับ 3.93 อยู่ที่ระดับปานกลางและค่าเฉลี่ยของตัวแปรตามเท่ากับ 3.86 อยู่ที่ระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ส่วนการปฏิบัติในแต่ละด้านของสิทธิและหน้าที่ของภริยาแตกต่างกัน บางด้านอยู่ในระดับสูง หรือระดับดีมาก และบางด้านอยู่ในระดับปานกลาง หรือ อยู่ในระดับดี ซึ่งทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับระดับความยึดมั่นในหลักการอิสลามและความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของแต่ละคู่สมรสที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าสิทธิและหน้าที่ของสตรีในฐานะภริยาได้รับการปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามอยู่ในเกณฑ์ดี ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ปัจจัยแวดล้อมต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของสังคมในหลายๆด้าน แต่สำหรับชาวมุสลิมในภาคใต้โดยภาพรวมยังยึดมั่นและเคร่งครัดในหลักการอิสลาม แสดงว่าชาวมุสลิมส่วนใหญ่ปฏิบัติตามกฎหมายอิสลามในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยสำคัญของสังคม อย่างไรก็ตามก็ยังมีเห็นความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและจรรงค้ำให้เกิดจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

3. ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “สิทธิและหน้าที่ของภริยาตามกฎหมายอิสลาม กรณีปฏิบัติในจังหวัดปัตตานี” ครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

3.1.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ

3.1.1 รัฐโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัวโดยควรจัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัวให้ครบในทุกชุมชนเพื่อเสริมสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งโดยเน้นการอบรม ให้ความรู้ ส่วนหนึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยครอบครัว สำหรับในภาคใต้ควรให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ของสามีภริยา

3.1.2 รัฐโดยกระทรวงยุติธรรมควรให้มีการแปลหนังสือ “หลักกฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัว – มรดก” ซึ่งเป็นหนังสือเกี่ยวกับหลักกฎหมายอิสลามที่ละเอียดะยุติธรรมใช้พิจารณาและตัดสินคดีของชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ในปัจจุบัน โดยให้แปลเป็นภาษามลายูชวาวิและแจกให้ทุกครอบครัวในชุมชนมุสลิมภาคใต้ที่นิยมใช้ภาษามลายูสื่อสารเป็นประจำ

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

3.2.1 ควรมีการวิจัยต่อเนื่องในบริบทของการปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของสตรีในฐานะภริยาตามกฎหมายอิสลามในประเด็นอื่นๆที่ลึกซึ้งกว่านี้ เช่น การเลือกคู่ครอง การได้รับค่าสมรส การทำงานของภริยา การสร้างความพึงพอใจให้แก่สามี หรือ สิทธิและหน้าที่ของภริยาเมื่อสามีมีภริยามากกว่าหนึ่ง ตามเหตุการณ์หย่าร้างในครอบครัวมุสลิม เป็นต้น

3.2.2 ควรมีการวิจัยแนวเปรียบเทียบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหน้าที่ของสตรีในฐานะภริยาตามกฎหมายอิสลามระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท หรือระหว่างจังหวัดกับจังหวัด หรือระหว่างภาคใต้ตอนล่างกับภาคใต้ตอนบน

3.2.3 จากการศึกษาที่พบว่า ความรู้ความเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของกรรมาชิกสภา อบต. อีสานมีผลต่อการปฏิบัติตามหน้าที่ของกรรมาชิกสภา อบต. อีสานอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมาย อบต. อีสานลักษณะครอบครัวและมรดก ตลอดจนผู้นำมุสลิมในชุมชน ได้แก่ บรรดาผู้รู้ทางศาสนาอิสลามและบรรดาอิหม่ามมีสติจะต้องเสริมสร้างคู่สมรสให้มีความรู้ ความเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของคู่สมรสตามกฎหมาย อบต. อีสานมากขึ้น โดยให้มีการอบรมเฉพาะ หรือมีการสอนทั่วๆ ไปในสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะในมัสยิดในโอกาสที่เหมาะสม หรือ ให้นำบรรจุ เป็นหลักสูตรการเรียนการสอนหนึ่งในสถาบันการศึกษาอิสลามและควรเริ่มต้นจากระดับประถมศึกษา หรือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.2.4 ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดสัมมนาพบปะเกี่ยวกับเรื่องสิทธิ และหน้าที่ ของสามีกรรมาชิกสภา อบต. อีสานอย่างสม่ำเสมอ